

Người thầy giáo Nguyễn Sinh Sắc ở làng Võ Liệt - Thanh Chương

Sau khi đậu đạt vinh quy bái tổ, cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc vẫn nần ná ở nhà, lấy lý do “bị bệnh, ở lại quê quán uống thuốc” để từ chối vào kinh đô. Trong thời gian đó, cụ đã đi nhiều nơi. Mùa xuân năm 1903, cụ lên dạy học ở làng Võ Liệt, huyện Thanh Chương, có đưa hai con là Nguyễn Sinh Khiêm và Nguyễn Tất Thành cùng đi.

Sau khi đậu đạt vinh quy bái tổ, cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc vẫn nần ná ở nhà, lấy lý do “bị bệnh, ở lại quê quán uống thuốc” để từ chối vào kinh đô. Trong thời gian đó, cụ đã đi nhiều nơi. Mùa xuân năm 1903, cụ lên dạy học ở làng Võ Liệt, huyện Thanh Chương, có đưa hai con là Nguyễn Sinh Khiêm và Nguyễn Tất Thành cùng đi.

Võ Liệt là một làng lớn, có truyền thống yêu nước và hiếu học. Thời Trần, vùng đất này có tên “Thổ Ngọa”, đến năm 1589 (đời Lê) đổi tên thành Võ Liệt. Làng Võ Liệt có tướng Phan Đà dũng mãnh từng lập công trong sự nghiệp chống quân Minh thế kỷ XV. Đây cũng là địa phương có nhiều người học giỏi, toàn tổng Võ Liệt có 443 người đậu đạt trong đó có 5 tiến sỹ, phó bảng thì Võ Liệt có 3 người đậu cao. Vì đây là vùng có văn hoá trọng đạo học nên con em trong làng đã được nhiều nhà nho về dạy chữ như cụ Phan Bội Châu - người làng Đan Nhiệm, xã Xuân Hoa, huyện Nam Đàn đậu giải nguyên năm 1900; cụ Cử Độ - người xã Nghi Trường, huyện Nghi Lộc, là con trai cụ Nguyễn Thức Tự; cụ Cử Vành - người xã Nam Trung, huyện Nam Đàn; cụ Tôn Lộ Xuyên cũng mở trường dạy cho con em trong làng, học trò rất mến mộ vì cụ thâm nho giỏi đạo lý, y số, được nhân dân đánh giá là người thầy uyên bác. Địa phương cũng có người thiết kế đình, đền như cụ cử nhân Hoàng Chính Trực đã xây dựng nên đình Võ Liệt - một công trình kiến trúc chữ “Khâu” khá độc đáo ở xứ Nghệ.

Năm 1903, nhân dân Võ Liệt “nghe tin ông Nguyễn Sinh Sắc là người có học vấn uyên bác, văn hay chữ tốt, đạo đức trong sáng, liền cử ông Phan Sỹ Mâu (còn gọi là ông đồ Cẩm) xuống tận Làng Sen mời ông lên dạy học ở nhà ông Nguyễn Thế Ván”⁽¹⁾. Nhà ông Nguyễn Thế Ván (còn gọi là Tổng Ván) ở xóm Hạ, về sau đổi là xóm Nguyên Cát có 5 gian lợp tranh, phen nửa. Trên bàn thờ có lư hương, cọc sập, giá gương. Đồ dùng trong nhà còn có 2 giường gỗ tạp, 1 yên thư, 1 bộ dong. Xung quanh nhà có nhiều cây cao bóng mát⁽²⁾. Học trò ở đây có ông Nguyễn Dương Vi, Phạm Thúc, Phan Sỹ Kháng, Phan Sỹ Bính... Khi cướp chính quyền (1945), bà con Võ Liệt xuống Kim Liên chơi, bà Nguyễn Thị Thanh (chị ruột Bác Hồ) có nói: Tôi nhớ 4 ông này có học với cha tôi ở nhà ông tổng Ván. Lúc bấy giờ, học sinh học ở nhà ngoài trên bộ dong, thầy giảng bài: Ngũ kinh, Tứ thư, làm văn, làm phú. Các con của cụ Sắc cũng học với cha. Nhà bà tổng Ván rộng rãi, một hôm cậu Nguyễn Tất Thành nói với bà: Bà xê cái yên (yên thư) sang một bên cho cháu kê cái giường nhỏ trải chiếu lên trên, mua giúp cho cháu một chục giấy moi để cháu chép bài của cha cháu. Bà tổng Ván vui vẻ đi chợ Rộ mua những thứ cậu dặn. Có được giấy, cậu Nguyễn Tất Thành rất thích thú cảm ơn bà tổng Ván⁽³⁾.

Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc gửi Nguyễn Tất Thành ở nhà ông Phan Sỹ Mâu (nay chuyển về xã Thanh Thủy) còn Nguyễn Sinh Khiêm (Tất Đạt) thì gửi sang nhà ông Lê Kim Tường ở làng Nguyệt Bồng. Những ngày nghỉ, “Nguyễn Tất Thành được đi thăm đền Bạch Mã nổi tiếng vừa đẹp, vừa “thiêng” thờ vị tướng trẻ của Lê Lợi là Phan Đà, hi sinh oanh liệt trong trận đánh thành Nghệ An. Trong thời gian ở Võ Liệt, Tất Thành được dân làng yêu mến bởi tính nết hiền lành, dễ gần, ham thích lao động. Ngày mùa, anh cũng giúp việc cho gia chủ khi cần. Con trai ông Phan Sỹ Mâu là Phan Sỹ Kháng cũng bắt chước cách gấp quần áo phẳng phiu và xếp vào rương gọn gàng như Tất Thành. Thịnh thoảng 2 bạn cùng bám mít cho bà Mâu làm nhút. Ngày thường, Tất Thành vẫn mặc quần nâu áo vải. Thịnh thoảng sang làng Nguyệt Bồng, anh mới khoác chiếc áo dài thâm, quần trắng

cho tuơng tất. Tất Đạt ra dáng thanh niên, tính tình hay vị nể, rất quý mến em trai. Hễ biết tin em sang là cậu ra bến đò đón em về” ⁽⁴⁾.

Trước đó, vào năm 1902, cụ Phan Bội Châu lên Võ Liệt dạy học, các nhà nho ở đây thuộc nhiều đoạn trong bài phú “Bái thạch vi huynh” của cụ. Cụ được dư luận trong nước đánh giá là người hay chữ chính ở bài phú này. Đến như Phan Sĩ Kháng (con ông Phan Sĩ Mâu) tuy chưa hiểu hết nghĩa cũng thuộc nhiều câu thơ:

Ba sinh lớp bẻ những ghi lòng, giúp công nhờ bác.

Một tấm vá trời thêm gắng sức, may gặp người thân.

Cậu Kháng đọc những câu thơ của cụ Phan cho Tất Thành nghe. Thấy cậu Kháng thích văn thơ, Tất Thành cũng hướng dẫn cho cậu Kháng câu hát phường vải mà cậu thường ngâm vịnh xướng lên cho mọi người đối đáp:

Đèn Nam thắp ngọn dầu tây

Gió hiu hiu thổi, bác này khó khêu

Gần 1 năm dạy học ở Võ Liệt, người thầy giáo Nguyễn Sinh Sắc đã để lại dấu ấn tốt đẹp trong lòng học trò. Có người kể rằng, những đêm học trò đến hỏi bài quá khuya không thể về nhà được, cụ cho ngủ chung giường. Cụ thường khuyên học trò đã đi học thì phải chăm học, học để hiểu đạo lý làm người, chứ không phải để đi thi. Nếu đi thi mà có đỗ thì cũng không nên làm quan, vì làm quan là áp bức, bóc lột đè nén nhân dân. Cụ không coi việc học trò đi thi đậu đạt cao, làm quan to là dấu hiệu vinh hiển của người thầy giáo. Đó là điều khác biệt của người thầy giáo Nguyễn Sinh Sắc với các thầy đồ khác. Ở đâu cụ cũng dành tình cảm ưu ái cho những trẻ mồ côi, cho những gia đình neo đơn, cho những người bị bọn địa chủ phong kiến, bọn Tây làm điều đứng. Có ít kiến thức chữa bệnh gia truyền bằng thuốc Nam, hễ ai cần đến là cụ sẵn sàng giúp đỡ không nề hà đêm hôm mưa gió. Những ai có việc vui, buồn cụ thường tặng câu đối. “Khi ông Tôn Huy Nhuận đỗ tú tài, cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc mừng đôi câu đối có hàm ý sâu xa:

Thơ đăng tức liễu tam sinh trái

Hồ hải ưng bằng vạn lý tâm

Dịch nghĩa:

Sáng đèn đã hết nợ ba sinh

Hồ hải nên theo lòng muôn dặm”⁽⁵⁾

Ngày 05 tháng giêng (âm lịch) 1904, ăn tết xong ông Phan Sỹ Bính và các học trò đi tết thầy Nguyễn Sinh Sắc ở Kim Liên. Xuống chúc tết, cụ đã nói chuyện về học hành thi cử và trách nhiệm của đảng nam nhi là phải làm gì cho ích nước lợi dân.

Hiện nay ngôi nhà ông Nguyễn Thế Vắn, con cháu đã bán đi 2 gian vào năm 1959. Ngôi nhà thờ 3 gian đã được tu sửa lại. Hiện vật trong nhà cũng đơn sơ chỉ còn lại bộ dong 2 tấm và chiếc yếm thư phủ bóng thời gian. Trước nhà thờ vẫn có cây xanh, hàng rào xung quanh, nhưng đường đi thì hẹp, xe máy khó khăn lắm mới vào được nhà thờ.

Sự kiện cụ Nguyễn Sinh Sắc lên dạy học ở nhà ông Nguyễn Thế Vắn xóm Hạ, làng Võ Liệt đã diễn ra từ hơn 100 năm nay, tuy thế, trong ký ức của các cụ lão thành cách mạng vẫn còn lưu giữ nhiều kỷ niệm về người thầy giáo - thân sinh Chủ tịch Hồ Chí Minh - trên vùng quê đã một thời làm nên dấu ấn lịch sử Xô Viết Nghệ Tĩnh anh hùng./.

Chú thích

⁽¹⁾ *Quê hương, gia thế Chủ tịch Hồ Chí Minh* (Trần Minh Siêu biên soạn), Nxb Trẻ, 2009, tr 42.

⁽²⁾ Lời kể của bà Nguyễn Thị Xoan (100 tuổi), xóm Khai Tiến, xã Võ Liệt, huyện Thanh Chương, 15/12/2010.

⁽³⁾ Lời kể của ông Phan Tố Đức - lão thành cách mạng (93 tuổi) - xã Võ Liệt huyện Thanh Chương ngày 15/12/2010.

^{(4), (5)} *Hồ Chí Minh thời niên thiếu* (Ban nghiên cứu lịch sử Đảng - Tỉnh ủy Nghệ An), Nxb Nghệ An, 2007, tr. 45,46,48.

Phan Xuân Thành

TaiLieu.vn